

L'ús turístic dels museus

Gabriel Alcalde

«Restaurats aquests claustres i reconstruït a sobre un pis, s'hi troba actualment instal·lat el Museu Provincial d'Antiguitats. S'hi conserven acuradament fragments arquitectònics molt notables, en especial una rica col·lecció de capitells, i en el pis superior es pot veure un bonic monetari, una col·lecció d'armes i una altra de quadres».

«És una col·lecció interessant. La presentació i la il·luminació estan bé. És meravellós que hi hagi textos en sistema Braille. La guia en anglès [...]».

El primer text es refereix a l'església gironina de Sant Pere de Galligants. Prové d'una nota d'Antoni Aulèstia publicada l'any 1884 en el llibre *España. Sus monumentos y artes - Su naturaleza e historia*. Aulèstia, historiador i escriptor, era membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

La segona referència és una part de l'opinió que expressa una turista que visita el Museu d'Art de Girona el 2001. És una dona que viu a Londres i que passa les seves vacances a la zona de Girona.

Entre els dos textos ha transcorregut més d'un segle. Pertanyen a dues persones de característiques diferents que visiten el museu amb unes inquietuds i uns interessos distints i en un marc de relacions personals que no són les mateixes. Però, sobretot, els dos textos estan separats perquè representen dos conceptes diferents de l'ús del patrimoni cultural i reflecteixen els canvis que s'han produït en els museus i en els tipus de persones que els visiten.

L'any 1884 només hi havia un museu a les comarques de Girona, el Museu Provincial d'Antiguitats i Belles Arts, que s'havia obert al públic el 1870. Actualment hi ha més d'una vuitantena de centres. Aquest increment és degut a la interacció de factors molt diver-

sos, entre els quals, i sobretot els darrers anys, el fenomen turístic hi té un paper rellevant. El turisme cultural ha integrat els museus entre els serveis de la seva oferta i actualment és un element decisiu per estendre l'ús dels museus i del patrimoni en general a amplis sectors de la societat.

No coneixem la quantitat de visites anuals que rebia el Museu de Girona a final dels segle XIX, però de ben segur que era un nombre molt reduït. L'any 2000, la xifra de visites al conjunt de museus de les comarques gironines es va estimar en uns 2 milions. L'increment que s'ha produït darrerament és important: probablement en uns deu anys s'ha doblat el nombre de visites.

Encara que la quantitat de persones que rep cada un dels museus és molt diferent, una característica comuna és que els visitants procedents de l'exterior del territori constitueixen la part més important del conjunt de visites a les sales d'exposició permanent. No disposem de dades generals precises sobre la procedència dels visitants dels museus de les comarques de Girona. Tot i això, la situació concreta d'alguns centres ens pot ajudar a comprendre l'amplitud del fenomen turístic en relació amb els museus. Per exemple, el 14% dels visitants del Teatre-Museu Dalí procedeixen de Catalunya, el 18% de la resta de l'Estat, el 46% de la resta d'Europa i el 23% de la resta del món (Font: TMDf); una quarta part dels visitants d'Empúries procedeixen de Catalunya, una altra quarta part de la resta de l'Estat i la meitat són estrangers, especialment vinguts de França, Alemanya i Gran Bretanya (Font: MACE); la meitat de les visites de l'exposició permanent del Museu del Cinema es fan en el marc del turisme cultural (Font: MCG.CTM); més de tres quartes parts dels visitants de les sales permanents del Museu Comarcal de

Visitants a Empúries.

la Garrotxa procedeixen de fora d'aquesta comarca i de més enllà de les comarques circumdants (Font: MCGO).

De fet, però, per a moltes de les persones que visiten els museus gironins la seva relació amb el patrimoni cultural no constitueix el motiu principal de la tria d'una determinada zona per a la seva estada de vacances o el seu viatge. En realitat, més que de turisme cultural pròpiament dit es tracta d'un turisme que durant la seva estada visita museus que es troben a la zona o que hi són propers. Els museus constitueixen, més aviat, un servei del producte turístic que, a la vegada, crea també altres serveis complementaris al seu entorn (botiga, recorreguts pel territori...), destinats especialment als visitants exteriors.

Pel que fa a l'atracció d'usuaris, sens cap mena de dubte el cas més especial el constitueix el Teatre-Museu Dalí, a Figueres, que concentra prop de la meitat de les visites als museus de les comarques del Girona i que l'any 2001, juntament amb els centres de Púbol i Portlligat, quasi ha assolit la xifra d'1 milió de visites. A la zona de les comarques de Girona, és l'únic museu que constitueix per si mateix un atractiu turístic, és a dir que és un centre capaç de ser el principal motiu per al desplaçament a Figueres i servir de base per a la creació d'un producte turístic amb el desenvolupament al seu entorn d'una oferta gastronòmica, comercial, cultural i turística. Aquest fet ha estat utilitzat per la ciutat empordanesa com a pol d'atracció turística, i la campanya de difusió «Figueres, ciutat de museus» n'és un bon reflex.

Sense ser el motiu principal d'atracció de la zona, molts centres museístics tenen un paper remarcable com a elements complementaris en l'oferta turística. En aquest sentit és recurrent parlar de l'exemple d'Empúries, a l'Escala, que suma al seu indubtable interès patrimonial un excel·lent emplaçament al costat de la platja. La gran difusió i coneixement internacional de la museització de l'espai ocupat per les ciutats grega i romana ha fet, fins i tot, que el municipi es plantejés la possibilitat de canviar el nom i passar-se a denominar l'Escala-Empúries.

En parlar de museus i turisme cultural cal fer referència específica, també, a Girona, on es concentra una oferta àmplia i diversa. Els centres museístics (Museu d'Art, Museu-Tresor de la Catedral, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Museu d'Història, Museu d'Història dels Jueus, Museu del Cinema) han estat elements tinguts en consideració en la planificació de l'important canvi experimentat per la ciutat, i de manera específica pel seu barri vell, els darrers vint anys.

La utilització dels museus per al desenvolupament turístic el trobem també a les zones interiors de les comarques de Girona. Així, per exemple, la vila de Besalú, amb un important conjunt medieval, aplica en la seva política turística la denominació «Besalú, museu obert», que pretén actuar com a element aglutinador de les diferents propostes turístiques i patrimonials de la vila i alhora contribuir a la creació d'una determinada imatge de la població.

Podem trobar museus –o se'n poden crear– repartits per tot el territori. Aquest fet és interessant, ja que permet participar en la des-concentració de l'oferta turística i potenciar el desenvolupament de zones menys afavorides econòmicament. Tant a la costa com a l'interior, tant a les ciutats més grans com a les poblacions més petites, el conjunt de centres museístics oberts al públic a les comarques gironines constitueix un servei turístic en ple desenvolupament, que contribueix a proposar un producte global d'una major qualitat. Aquesta participació des dels museus no és, evidentment, un fenomen específic de les comarques de Girona, sinó que s'inscriu en un procés que actualment s'està donant en diverses zones del món.

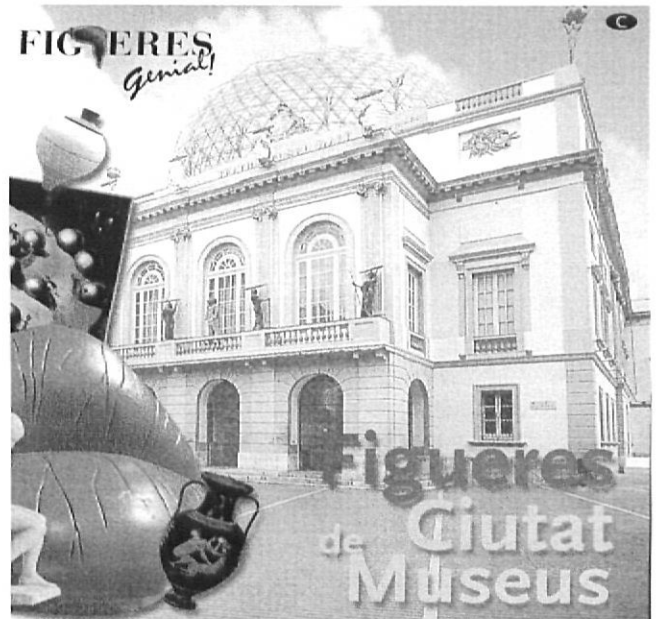
Els avantatges i l'interès de l'afluència de visitants als centres museístics és indubtable i afavoreix en gran mesura que s'estableixi una relació, cada vegada més freqüent, entre el patrimoni i la societat, i que s'aconsegueixi arribar a segments de la població més amplis i diversos. Els museus participen a donar a conèixer el territori i a facilitar la seva comprensió al visitant exterior, alhora que poden ajudar a la revitalització dels processos d'autovaloració per part de les persones que hi viuen. Al mateix temps, l'augment de l'ús dels museus hauria de possibilitar també un increment i una millora de la recerca i de la conservació del patrimoni cultural, la qual cosa comportaria una millor utilització d'aquest recurs.

Els riscos, però, també hi són, i se centren essencialment en les característiques i els objectius de la relació que s'estableixi entre el patrimoni i la societat, la qual cosa constitueix, en definitiva, un reflex de les mateixes relacions socials. El perill principal és el de considerar els museus únicament com una mercaderia que s'ha d'utilitzar per satisfer les expectatives del turisme i adaptar-los per donar resposta a la demanda, tot dirigint-los essencialment al visitant procedent de l'exterior i deixant de banda la població local. D'aquesta manera, els museus es podrien convertir en centres al servei exclusiu del fenomen turístic, i els seus objectius i les seves missions es circumscriurien només a aquesta funció. Aquest procés de mercantilització –que actualment s'està produint– afavoreix la banalització dels elements que es patrimonialitzen, amb la consegüent pèrdua del seu valor simbòlic, i la superficialitat en la interpretació del patrimoni i en les relacions que s'estableixen entre aquest i la societat, tot fent-li perdre la potencialitat de ser un factor generador de reflexió.

El fenomen turístic aporta quantitats importants de visitants als museus i, per tant, el potencial d'aquests centres com a elements de comunicació és cada vegada més important. És bàsic analitzar molt bé el que es comunica i ser conscients que amb la conservació, la recerca i la difusió del patrimoni cultural en els museus es transmeten, a les persones que els visiten i també a la població en general,

uns missatges que van més enllà dels mateixos elements patrimonials. Per aconseguir una funció més interessant dels museus cal aplicar estratègies que facilitin la participació de la comunitat, que prioritzin una interrelació real entre el patrimoni cultural i la població i que facin possible un ús del patrimoni que ens aportï dades útils per analitzar la nostra societat i interpretar de manera més crítica el moment actual.

Gabriel Alcalde Gurt és professor de museologia de la UdG.

Fulletó promocional de Figueres.

Bibliografia

- Alcalde, Gabriel, *Els públics del Museu Comarcal de la Garrotxa (1988-1995) Avaluació de la implicació del Museu en la comunitat*, (Col·lecció Estudis, 1), 1997. Museu Comarcal de la Garrotxa, Olot.
- Alcalde, Gabriel i Rueda, Josep Manuel, *Els Museus*, (Quaderns de la Revista de Girona, 82), 1999, Diputació de Girona i Caixa de Girona, Girona.
- Aquilué, Xavier, «El conjunto arqueológico de Empúries (L'Escala, Girona) y su relación con su entorno territorial», a *Actas de los XI Cursos Monográficos sobre el Patrimonio Histórico*, 2000, p. 255-271, Reinoso, Universidad de Cantabria.
- Doucet, Paule, *Tourisme patrimonial: guide pratique*, 1998, ROPFO, Ontario.
- Falgàs, Jordi, «Una Harley Davidson al Guggenheim i un Cadillac al Teatre-Museu Dalí», a *Aixa*, núm. 9, 1999, p. 21-29.
- Machuca, Jesús Antonio, «Las perspectivas del turismo cultural ante la globalización», a *Museos, Patrimonio y Turismo cultural*, 2001, ICOM, Lima.
- Pardo, Jordi, «Museus, patrimoni i turisme. Reflexions a l'entorn del canvi», a *Aixa*, núm. 9, 1999, p. 45-58.